

Денісова Д.Д.,
аспірант відділу світової літератури
Інституту літератури імені Т.Г. Шевченка НАН України,
викладач кафедри германської філології
Сумського державного педагогічного університету
імені А.С. Макаренка

МАПУВАННЯ КОГНІТИВНОЇ ТЕРИТОРІЇ ХИМЕРНОЇ ФАНТАСТИКИ (WEIRD FICTION)

У системі жанрових різновидів фантастичної літератури химерна фантастика [1; 2] займає особливе місце, розташовуючись на перетині її основних магістралей: наукової фантастики та фентезі.

Черпаючи й комбінуючи прийоми наукової фантастики й фентезі, класична химерна фантастика (Old / Haute Weird) та нова химерна фантастика (New Weird) вирізняються з-поміж зазначених жанрів специфічною когнітивною проекцією, тобто механізмом відображення й переосмислення емпіричної данності [3, с. 25].

Численні розвідки, присвячені окремому вивченню або контрастуванню наукової фантастики й фентезі, зауважують консервативний характер фентезі, зорієнтованої на утриманні певного стану речей, та проактивний характер наукової фантастики, спрямованої на проектування варіантів розвитку вихідної ситуації [4; 5]. Незважаючи на різні ідеологічні вектори розвитку сюжету, наукова фантастика й фентезі базуються на існуванні певної системи ЗНАННЯ про світ, модель якого підтримується або свідомо трансформується. Фантастичне, представлене в образах та емпіричних даних про художній світ, є данністю ЗНАННЯ й здебільшого слугує фоном до розгортання подій або своєрідним рычагом полегшення динаміки сюжету [6, с. 83]. На відміну від фентезі та наукової фантастики, фантастичне в творах химерної фантастики виходить за межі елементів поля ЗНАННЯ й системи допустимого стану речей заданого художнього світу, тобто представляє поле НЕЗНАННЯ. Таким чином, замість схеми утримання або трансформації ЗНАННЯ, химерна фантастика реалізує схему руху від НЕЗНАННЯ до ЗНАННЯ.

Рух від НЕЗНАННЯ до ЗНАННЯ поетапно реалізується в художньому тексті на композиційному, мовно-стилістичному та образному рівнях.

На композиційному рівні входження в поле НЕЗНАННЯ здійснюється за рахунок реалізації інтрузивної моделі (*intrusive fantasy*), яка передбачає вторгнення фантастичного в художній світ твору [7, с. XXI-XXII]. Художній світ «до вторгнення» може бути рівною мірою як реалістичним (найбільш притаманним класичній химерній фантастиці) так і фантастичним (частіше відтворюваним в новій химерній фантастиці).

На мовно-стилістичному рівні входження й освоєння поля НЕЗНАННЯ відбувається шляхом:

- використання дієслів епістемічної модальності, які виражають сумніви, вагання, припущення мовця;

- частого вживання прикметникових епітетів, що позначають когнітивні й вербальні межі пізнання (наприклад, *baffling*, *inexplicable*, *unutterable* тощо);
- звернення до наукового стилю викладу.

Образна експлікація поля НЕЗНАННЯ знаходить втілення в гротескних образах. Саме гротеск виступає найбільш ефективним медіумом передачі нового знання, оскільки «гротеск – це миттєве вираження правди представлене через групу символів, поєднаних в довільній і сміливій манері. Вербальне пояснення правди було б розлогим і довгим; візуальне представлення дає можливість її індивідуальної інтерпретації споглядачем» [8, с. 97-98]. Гротескні образи химерної фантастики сигналізують границю ЗНАННЯ художнього світу та виступають метафорою наших меж пізнання реального світу.

Таким чином, химерна фантастика відзначається зверненням до проблем меж знання та дослідження кордонів НЕЗНАННЯ. Класична химерна фантастика, простимульована карколомними науковими відкриттями та Першою світовою війною, здебільшого зверталась до проблем меж емпіричного знання про світ, нова химерна фантастика випробовує межі суспільного, політичного, наукового та естетичного знання.

Список використаних джерел:

1. Денісова Д. Літературна традиція Weird Fiction в англomовній літературі ХХ – ХХІ століття [Електронний ресурс] / Д. Денісова. // Синопис: текст, контекст, медіа. – 2016. – № 4. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/stkm_2016_4_2.
2. Денісова Д. Д. Химерна фантастика: до проблеми перекладу терміну «weird fiction» українською / Д. Д. Денісова // Філологічні трактати. – 2017. – Т. 9, № 3. – С. 116-123.
3. Демьянков В. З. Когнитивная лингвистика как разновидность интерпретирующего подхода / В. З. Демьянков // Вопросы языкознания. – 1994. – № 4. – С. 17-33.
4. Clute J. Pardon this Intrusion: Fantastika in the World Storm [Електронний ресурс] / John Clute. – Режим доступу: https://books.google.com.ua/books?id=gWZoDQAAQBAJ&printsec=frontcover&hl=ru&source=gbs_ge_summmary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false.
5. Suvin D. Estrangement and cognition [Електронний ресурс] / D. Suvin // Strange Horizons. – 2014. – Режим доступу: <http://strangehorizons.com/non-fiction/articles/estrangement-and-cognition/>.
6. Лихачев Д. Внутренний мир художественного произведения / Д. Лихачев // Вопросы литературы. – 1968. – № 8. – С. 74-87.
7. Mendelsohn F. Rhetorics of Fantasy / F. Mendelsohn. – Middletown, CN: Wesleyan University Press, 2008. – 307 с.
8. Ruskin J. Of the True Ideal – Thirdly, Grotesque / J. Ruskin // Modern Painters Vol. III. / J. Ruskin. – The Project Gutenberg EBook. – 2012. – С. 92-108.